

Parker

Universell utforming for aktive og sosiale liv

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and
Regional Authorities

FORSIDEBILDE: Karusellen er Arvids favoritt på lekeplassen på Skjoldstølen i Bergen. Han kan gi fart selv, men det er ekstra gøy når pappa Svein får den til å snurre superfort. På toget i bakgrunnen er lillebror klar til å kaste seg ned brannstangen. Les mer på side 10. (Foto: Fredrik Naumann/Felix Features)

Ansvarlige redaktører:

Anne Gamme og
Christian Hellevang

Utvikling og produksjon:

Marianne Alfsen og
Lena Storvand / Felix Media

Journalister:

Lena Storvand, Bente Frøytlog og
Cecilie Klem / Felix Media

Fotograf:

Fredrik Naumann / Felix Features

Grafisk formgivning:

Bly.as

Trykk:

Byråservice

Utgivelsesår: 2024

ISBN 978-82-93866-42-8

Dette heftet er utgitt av KS

KS er kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. Alle landets 356 kommuner og 11 fylkeskommuner er medlemmer, samt om lag 500 kommunale, interkommunale og fylkeskommunale bedrifter.

Innhold

- 3 Parker fremmer folkehelse
- 5 Lekent i ny bydelspark
- 8 Full rulle midt i byen
- 10 Laget drømmelekeplassen
- 14 Tursti med duft av roser
- 18 Forlatt industriområde ble folksom park
- 24 Fra øde plass til livlig oase
- 28 Kvernlands nye hjerte
- 30 Én ungdomsidé ble flerbrukspark for alle
- 34 Marinen marinerer trondheimsfolket i sol
- 38 For langt mellom doene
- 42 Slik definerer vi universell utforming i Norge

ELSKET PARK:
Arboretet i Bergen.
Les mer på
side 14.

Parker fremmer folkehelse

Universelt utformede parker bidrar til at flere kan være aktive og sosiale i nærmiljøet – uavhengig av funksjonsnivå. Det er bra for både den psykiske og fysiske folkehelsa.

Når flere vil bo i by, trengs flere parker. Grønne lunger der vi kan utfolde oss. I dette heftet viser vi frem et knippe gode eksempler på parker i norske kommuner, og hvilke grep de har gjort for å gjøre dem tilgjengelige for alle.

Temaheftet er inspirert av medlemmene i KS' kommunenettverk for universell utforming, som ble opprettet i 2013. Målet er å bidra til et inkluderende samfunn, gjennom å dele erfaringer og fjerne hindre.

Alle prosjekter støter på utfordringer. Eksempelene i heftet er ikke ment som fasit på hva som er godt nok – men som inspirasjon og læring. Vi har bevisst utfordret alle vi har intervjuet til å svare på hva de kunne gjort annerledes.

KS kommunenettverk for universell utforming er finansiert med midler fra Kulturdepartementet.

LEKEOMRÅDET: Barn – og voksne – i rullestol kan kjøre inn på den trinnfrie karusellen, men andre må hjelpe til med å gi fart. Klatrestrekket ligger lavt ned mot bakken, og er mulig å bruke for enkelte barn med funksjonsnedsettelse.

– Det er også bra at foreldre og besteforeldre i rullestol kan rulle inntil lekeapparatet, sier Annett Garvik.

Lekent i ny bydelspark

Annett Garvik (47) er mamma i rullestol og skulle ønske den nye lekeplassen i Arna fantes da sønnen hennes var liten.

GØY MED VANN: Arnaparken ligger i et våtmarksområde og har selvsagt vannleker. Annett Garvik liker at renna har forskjellige høyder og inviterer til variert lek. Det er lett å komme til med rullestol. →

→ I Bergens minste bydel, Arna, er den nye parken med lett tilgjengelige naturområder og universelt utformet lekeplass blitt et populært møtested.

Bydelsparken åpnet sommeren 2022 og ligger like ved idrettsanlegget og hjemmebanen til fotballklubben Arna Bjørnar.

HA DET GØY SAMMEN

– Det hadde vært en drøm med en slik park for vår familie i småbarnsårene, sier Annett.

Hun er mor til en gutt på 11 år som ikke gidder å henge på lekeplassen med henne lenger, i dag vil han heller dra dit med venner.

– Tidligere var det umulig å finne lekeplasser her i bydelen som var tilgjengelige for meg med rullestol. Jeg måtte bare slippe gutten min inn

og håpe på det beste, mens jeg ble stående igjen utenfor. Det følte forferdelig.

Den nye lekeplassen i Arna er utformet slik at barn med forskjellige behov kan finne noe som passer, selv om ikke alle apparatene passer for alle. Både barn, foreldre og besteforeldre kommer seg lett rundt på området, også om de bruker hjul eller er dårlige til beins.

– For barn i rullestol er lekeplassen kanskje ikke perfekt utformet, men for meg som mor i rullestol er det perfekt at jeg kan være med overalt og komme tett på lekeapparatene, sier Annett.

ARENA FOR NÆRTUR

Bydelsparken i Arna er anlagt i et våtmarksområde, og tilrettelagt med rulle- og gåvennlige

stier og broer. Annett, som er friluftsentusiast og kartlegger rullestolaktuelle ruter for Bergen og Hordaland Turlags prosjekt «Ti på hjul», er glad for å få flere tilrettelagte turmuligheter i hjemtraktene.

– Arna er omringet av vakker og bratt natur, hvor det er umulig for mange å gå på tur. Derfor er det fint med en park hvor folk enkelt kan ta seg småturer i området der de bor. Det kan få flere til å komme seg ut, sier hun. ●

ADKOMST TIL VERNET NATUR: Fint og jevnt underlag på trebroen som er lagt over våtmarksområdet. Her er det enkelt å trille eller gå, samtidig som naturen blir tatt vare på og gjort tilgjengelig.

Gunnar Rise, prosjektleder i Bymiljøetaten, Bergen kommune.
(Foto: Privat)

Løsningene:

- Naturområde med slake stier og trebroer
- Lekeplass med trinnfri adkomst og dekke som er enkelt å rulle på
- Lekeapparater som i varierende grad passer for barn med funksjonsnedsettelse
- Benker, bord, grill og overbygd paviljong

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Valgt karusell hvor man både kan kjøre inn med rullestol og gi fart selv. Eksempel på problem som kunne vært unngått ved hjelp av enda tettere brukervedvirkning i planleggingsfasen.
- Grusen er noe grov og kan være tungkjørt for enkelte brukere med rullator og rullestol. Finere grus gir et fastere underlag.
- Tydeligere markering av hovedinngang.
- Porten i inngangspartiet er tungvint å bruke.
- Åpningsmekanismen på vannposten er litt tung å betjene, og plutselig kommer det mye vann på en gang.
- Bedre skilting med informasjon om naturverdiene i våtmarksområdet, sier Gunnar Rise, prosjektleder i Bymiljøetaten, Bergen kommune.

HERLIG VÅTT: Lykkelig lek mellom vannstrålene.

Full rulle midt i byen

Tett samarbeid med de riktige folkene var trikket for å skape en park som virkelig blir brukt.

Erik Månun, eiendomsforvalter i Gjøvik kommune, kikker ut over Jernbaneparken i byens sentrum. Den er blitt til gjennom to byggetrinn, og byr på skateanlegg, ball- og skøytebane, buldrestein, scene, rulleanlegg og lekeplass med vannfontene.

– Anlegget ble initiert av ivrige skatere i Gjøvik Skate og Snowboardklubb, som i samarbeid med ungdom i Gjøvik har hatt svært stor påvirkning på sluttresultatet, sier Månun.

Resultatet er en flittig brukt park for alle aldersgrupper, tvers over jernbanestasjonen,

og i enden av gågata. Flere frivillige, i samarbeid med Gjøvik kommune, sørger for at den forblir fin. Klatreklubben og Gjøvik kommune har ansvar for buldresteinene, og brettklubben og Gjøvik kommune for å holde betongdekket i skateanlegget rent og fint.

– Ut over det, er det et veldig solid anlegg som krever minimalt vedlikehold, sier Månun.

Anlegget er på 2 600 kvadrat, kostet 22 millioner og har en årlig driftskostnad på 500 000 kroner. ●

Erik Månnum,
eiendomsforvalter
i Gjøvik kommune

.....

Løsningene:

- Bowls for skating
 - Lekeapparater
 - Støpte benker
 - Buldrestein
 - Midt i sentrum
 - Vannfontene som er tilpasset for vannlek
-

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Anlegget er universelt utformet tilpasset på tilgjengelighet, men mangler noen apparater som er tilpasset for alle, sier Erik Månnum.

1) FULL RULLE: Nede i gropa går det fort. På kantene er det støpte benker som alle enkelt kan ta seg frem til. Nettopp det å ha et møtepunkt for unge midt i byen, var et av målene med parken. **2) KONTRASTER:** Flatt dekke, kantstein i flukt med bakkeplan, og underlag i farge som definerer lekesone og gir god kontrast.

«Mange tror dette med universell utforming og tilpasning er dyrt. Men har du det med inn i planleggingen fra dag én, blir det ikke dyrere, men mye bedre for alle. Jeg pleier å si at å flytte en strek på en tegning, kontra å flytte en vegg når du har bygget, det er en ganske stor forskjell.»

Erik Månnum

INGEN HINDRING: Arvid elsker lekeplasser.
At han sitter i rullestol er ingen hindring på
Skjoldstølen lekeplass.

Laget drømmelekeplassen

Arvid (8) savnet lekeplasser som passer for barn i rullestol.
Nå har han og familien vært med på å utforme den nye og
lett tilgjengelige parken i Fana i Bergen.

– Fart! Mer fart, mamma!

Arvid hyler og ler om hverandre mens han snurrer rundt og rundt på en karusell på Skjoldstølen lekeplass.

Karusellen er blitt en stor favoritt på lekeplassen, som åpnet sommeren 2022. Barn i rullestol kan kjøre rett inn på det trinnfrie lekeapparatet, hvor det også er plass til venner som vil være med på moroa. Barna kan selv lage fart med rattet i midten når det ikke er en mamma eller pappa i nærheten som kan kommanderes til denslags.

Lekeplassen på Skjoldstølen er bygget for at flest mulig skal få være med i leken. For å sikre at det ble resultatet, fikk kommunen ekspert-hjelp av Arvid og familien hans – mamma Anna Hansson, pappa Svein Gundersen og to brødre. De vet det meste om hva som funker og ikke funker for lekelystne barn i rullestol.

UTESTENGT FRA LEKEN

– Da Arvid var mindre, fant vi ingen lekeplasser hvor han kunne ha det kjekt. Så vi sendte en e-post til kommunen og spurte om det fantes steder vi ikke visste om, forteller Anna.

Kommunen svarte joda, det fantes universelt utformede lekeplasser i Bergen. Uten at det løste problemet.

– Som regel ville det si at Arvid kunne kjøre inn med rullestolen på lekeplassen, og der måtte han stå og se på at andre barn lekte. Det er verken inkluderende eller gøy, sier Anna.

E-posten fra familien surret videre i det kommunale systemet og havnet til slutt hos Bymiljøavdelingen. Her jobber arkitekt Alexandra Altermark med lekeplasser og uterom for barn og unge. Og nå klaffet mye: På tegnebordet var avdelingen i startfasen med en ny park i Fana,

samtidig sto både universell utforming og brukermedvirkning høyt på agendaen. Dermed endte e-posten med at Arvid og familien, som attpåtil bor i bydelen Fana, ble invitert med på planleggingen.

STØRRE FOKUS PÅ UU

Alexandra Altermark understreker at Bymiljøetaten prioriterer universell utforming. Men det er en kompleks oppgave.

– Det er lett å tenke at tilgjengelighet bare handler om at du skal kunne trille inn og ut av anlegget. Mer utfordrende er det å finne ut hvordan vi kan skape integrering på tvers av ulike fysiske forutsetninger, sier hun.

– Målet er å lage byrom og møteplasser hvor man kan leke sammen, eller bare være sosiale sammen. Og det inkluderer alle; barn med ulike funksjonsnivåer, foreldre med funksjonsned-

settelser og aldrende besteforeldre med hyperaktive barnebarn.

ENDRET PLANENE

Kommunen la vekt på tett brukermedvirkning og samarbeidet også med masterstudenter på studiet for samfunnsplanlegging ved Høgskulen Vestlandet. Studentene arrangerte folkemøte i bydelen for å høre hva innbyggerne selv ønsket seg i området på Skjoldstølen.

– Vi fikk mange nyttige innspill som vi tok med i planleggingen, og det dukket opp ting vi ikke hadde tenkt på, sier Alexandra Altermark.

– Ja, lekeplassen ser annerledes ut i dag enn på de første skissene, sier Anna.

Karusellen er bare ett av mange eksempler. Opprinnelig var det tegnet inn en modell hvor det ikke var mulig å kjøre inn med rullestol,

- barnet måtte løftes på plass. Anna og Svein mente det måtte finnes et bedre alternativ.
- Det begrenser og styrer leken når barna blir avhengige av hjelp og ikke kan bestemme selv hvor de vil være og hva de vil gjøre. Så hvorfor ikke bare velge noe som alle – eller flest mulig – kan være med på, sier Svein, som er glad for at innspillene deres ble grundig behandlet i prosessen.
 - Det føles fint å bidra når vi ser konkrete resultater som kommer mange til gode, sier han.

NOE FOR ALLE

På Skjoldstølen er lekeplassen bygget opp rundt et stort, spesialdesignet togsett, inspirert av Osbanen, som gikk her i gamle dager. Noen av togvognene står på stykker og er for høye å komme seg opp i for enkelte barn, mens andre vogner står på bakken og passer for alle. Barna

- kan løpe og kjøre under og gjennom toget, og det er mange forskjellige aktiviteter også i lav høyde. Klarer du ikke det ene, kan du velge noe annet.
- Lekeplassen er blitt det stedet Arvid og familien savnet i nærmiljøet.
- Arvid begynner å bli større, men han synes ennå det er kult å være her. Det er en av de beste lekeplassene vi har vært på, sier Anna og understreker:
 - Vårt poeng er ikke at alt på en lekeplass skal passe for Arvid eller andre barn med funksjonsnedsettelse. Poenget er at det må finnes noe for alle. ●

1) EKSPERTPANELET: Pappa Svein Gundersen, mamma Anna Hansson og Arvid selv vet mye om hva som fungerer – og ikke – på en lekeplass hvor barn med forskjellige funksjonsnivåer skal ha det gøy.

2) LEKEAPPARATER PÅ BAKKEN:
– Hallaisen! Hva har du gjort i dag? Arvid tar en telefon til kompisen i andre enden.

3) NYTTIG PROSESS: Lekeplassen er blitt en av de beste familien Gundersen/Hansson har vært på.

4) Plass til alle: Den store fuglerede- husken er populær. Arvid og lillebror Alfred «disser» til de er småkvalme.

5) LITE GREP GJØR MYE: Basketkurv i lavere høyde, montert på stativet for volleyballnett, passer selv om du kaster ball fra rullestol.

Alexandra Altermark
Prosjektleder i Barnas
byrom, Bergen kommune

Løsningene:

- Universelt utformet park og lekeplass.
- Spesialdesignet leketogsett, ikke mulig å bestille rett fra katalog.
- Togvogn i ulike høyder, med leker og aktiviteter også på bakkenivå, passer for barn med ulike fysiske forutsetninger.
- Trinnfri karusell med plass til rullestol og mulighet til å gi fart selv.
- Aktivitetsleker i lav høyde langs stien.
- Bred terrengsklie med plass til at en voksen kan skli sammen med barn, enten de trenger det eller bare fordi det er gøy.
- Grillplass, benker og bord, hvor det er mulig å sitte inntil bordet med rullestol flere steder, ikke bare på enden.
- Fuglerede huske med god plass til flere barn.
- Bane for ballspill, med blant annet lave basketkurver.
- Gangvei gjennom området er blitt snarvei til Bybane.

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Valgt et annet dekke under drikkevannsposten, for å unngå at grusen skylles bort. Ungene elsker å leke her, ofte renner vannet i flere timer. Rist ble lagt ned etter at anlegget sto ferdig, men det er ikke nok.
- Vannposten er lite intuitiv å bruke, noen har problemer med å skru på springen.
- Enkelte leker, som lydleken ved stien, viste seg å være av dårlig kvalitet og ble raskt ødelagt.
- Oppbevaringsløsning mangler for volleyballnett, samt rutiner for å sette det opp om våren og ta det inn om vinteren.

Tursti med duft av roser

Da Arboretet i Bergen bygget utsiktspunkt over Rosehagen, fikk beboerne på Mildeheimen et nytt favorittmål for hverdagsturene sine.

Med rullator, rullestol og assistanse fra pleiere kommer damene seg trygt fra Mildeheimen til utsiktspunktet, som ligger et lite stykke innover turveien i Arboretet.

Utsiktspunktet sto klart i 2021 og er blitt et naturlig stoppested for mange besøkende. Mens adkomsten ned i selve Rosehagen er for bratt for enkelte, er utsiktspunktet laget slik at det likevel er mulig å oppleve blomsterprakten. Plassen er universelt utformet og tilgjengelig for alle, har godt med benkeplass, og ikke minst:

Et flott utsyn over det som er Norges største rosesamling.

- Det er så fint å sitte her, sier Judith Hornæs (92).
- Vi prater sammen og ser på utsikten over hagen og Fanafjorden, sier hun.

Judith koser seg når hun får ta den lille turen i nærområdet. Selv om det ikke er lange strekningen, gjør det godt å komme seg ut.

- Det betyr mye for meg. Jeg løp orientering da jeg var ung, og kan ikke bare sitte stille inne.

1) BLOMSTERPRAKT: Fredrik Sørvig, leder i Arboretets venner, viser fram den frodige rosehagen til Karen Eliassen. Hagen rommer Norges største samling av roser. Her er det rampe til toalettet, mens hovedinngangen ikke er tilgjengelig med rullestol. **2) ÅPENT OG VIDSTRAKT:** Fra det nye utsiktspunktet i Arboretet har Haldis Bakke en flott oversikt fra Rosehagen til Fanafjorden.

FIKK IKKE HUGGE

Fredrik Sørvig er frivillig hageentusiast og leder for Arboretets venner. Han travrer rundt i området i dag og smiler stort over damene fra Mildeheimen som har slått seg ned på benkene.

– Det varmer mitt hjerte å se at de bruker dette stedet, sier han.

Arboretet er en oase for både mennesker, planter og trær. Da utsiktspunktet skulle bygges, var det en forutsetning at det staselige eiketreet midt på plassen ikke skulle felles.

– Det var en utfordring i anleggsprosessen – som de klarte med glans. Treet stortrives, fastslår Sørvig.

VARIERT OMRÅDE

Arboretet på Milde er en forsknings- og besøks- hage tilknyttet Universitetet i Bergen med mer enn 100 000 besøkende i året. Det strekker seg over et stort friluftsområde med forskjellige temahager, parkanlegg, turveier, stier, bade- plasser og skogsområder.

1) PAUSE I DET GRØNNE: Rullatorene er parkert og damene hviler seg på benkene ved utsiktspunktet. Fra venstre: Karen Eliassen, Judith Hornæs og Haldis Bakke. **2) RULLEVENNLIG:** Adkomst til badeplassen i Grøneviken. Her er det også HC-parkering. **3) TILRETTELAGT:** Baderampe i Grøneviken gjør det enklere for mange å komme seg ut i vannet. Badeplassen tilrettelegges av Bergen og omland Friluftsråd. **4) SAMLINGSSTED:** Blondehuset har søndagsåpen kafé på sommerstid. Her er det rampe til toalettet, mens hovedinngangen ikke er tilgjengelig med rullestol.

Arboretet er bygget ut over tid, enkelte veier og stier er brattere enn anbefalt for universell utforming. Veien inn mot badeplassen i Grøneviken, som ligger inne på området, var tidligere utfordrende for rullestolbrukere.

– Traseen ble lagt om for noen år siden, og nå kan man rulle rimelig flatt inn til badeviken, sier Fredrik Sørvig.

Det er HC-parkering ved badeplassen for de som trenger adkomst med bil. Andre besøkende til Arboretet må parkere utenfor området.

Elisabeth Müller Lysebo, styreleder i Stiftelsen Det norske arboret, understreker at stiftelsen ønsker å fortsette arbeidet med å gjøre flere deler av Arboretet tilgjengelig. Målet er at besøkende med funksjonsnedsettelse enkelt skal kunne bevege seg rundt om i anlegget, for eksempel på strekningen fra HC-parkeringen til Blondehuset, som i dag er bratt for mange.

– Vi planlegger et større utviklingsprosjekt for Arboretet, og det inkluderer blant annet mer universell utforming, sier hun. ●

FRIVILLIG INNSATS:
Fredrik Sørvig er leder i
Arboretets venner.

Løsningene:

- Turveier og stier med varierende stigning, flere strekninger er rullevennlige med fast grusdekke.
- Universelt utformet utsiktspunkt over rosehagen.
- Benker mange steder på området.
- Badeplass i Grøneviken med to rullestolramper, en ned til stranda og en ut i vannet.
- HC-parkering ved Grøneviken

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Adkomsten ned i Rosariet er bratt og utilgjengelig for mange, står høyt på ønskelisten for tilrettelegging.
- Toalettfasiliteter bør bli generelt bedre, med større kapasitet og universell utforming.
- Turveier og fremkommelighet i anlegget bør gjøres tilgjengelig for flere, spesielt gjelder dette adkomsten fra HC-parkeringen ved Grøneviken inn til Blondehuset og Blondehushagen. I dag er denne strekningen for bratt for mange.

Dette sier Elisabeth Müller Lysebo, styreleder i Stiftelsen Det norske arboret og Berit Gehrke, seksjonsleder Universitetshagene.

STORT OMRÅDE: Mjøsparken er 82.600 kvadratmeter stor, og rommer mye for både unge og gamle – og alle midt i mellom.

Forlatt industriområde ble folksom park

Først sagbruk, så tømmerlagring, deretter et forlatt industriområde.
Nå er stedet forvandlet til en populær park.

FULL FART: Brødrene Vegard og Magnus vil gjerne i parken så ofte som mulig. Det synes mamma Pia Haugsjordet er helt topp.

Brødrene Vegard og Magnus gir full gass på hver sin sykkel i Mjøsparken. Snart dingler de i klatrestativet. Mamma Pia Haugsjordet hjelper to- og fireåringen i Mjøsparken, et stort og innholdsrikt område i Ringsaker kommune mellom E6 og Mjøsa. Parken åpnet sommeren 2020, og siden har folk strømmet til.

– Småtassene mine vil gjerne hit flere ganger i uka, sier Pia.

Familien bor tre kilometer unna, noen ganger kjører de og parkerer på den store parkeringsplassen rett ved, men i dag ble det sykler. El-sykkelen kan lades opp i parken.

– Det er også utstyr til å fikse sykkel her, sykkelpumpe og denslags, forteller Pia mens gutta fyker rundt.

– Parken er helt super, den gjør det enkelt å komme seg ut og i aktivitet, og det er noe annet enn å leke i hagen. Det er lokalt, flatt, gratis og trygt, her er det bare å slippe gutta løs.

FOR ALLE ALDRE

At området er så innholdsrikt gjør det attraktivt for folk i alle aldre, mener Pia.

– Vi drar ofte hit med guttas fetter og kusiner, som er 9, 12 og 14 år. De spiller gjerne basketball. Det virker som om parken blir brukt av folk i alle aldre.

Parken rommer tre toalettbygg.

– Så mange doer er strålende. Eldstemann bruker jo ikke bleie, da er det veldig greit at vi slipper å dra hjem hver gang han må på do, sier Pia Haugsjordet.

1) TOPP STED: Pia Haugsjordet drar ofte til parken, for her trives både hun, sønnene og familien forøvrig.

2) UTSIKT TIL BADING: Parken har en rekke benker, alle med armlener som gjør det enklere å komme seg opp. Foran sees baderampen som ender i en badebinge.

«Det er lokalt, flatt, gratis og trygt, her er det bare å slippe gutta løs.»

Pia Haugsjordet

SOSIAL MØTEPLASS

Et stykke bortenfor de aktive gutta står en gjeng krumbøyd over kulene på petanquebanen. En av spillerne er Jan Håvard Smedby, som bor rett i nærheten.

Gjengen går gjerne noen skikkelige trimturer som får opp pulsen, men hver tirsdag er satt av til petanque.

– Det er sosialt og gøy, og vi er like gode venner når vi går som når vi kommer, sier Jan Håvard, som er storfornøyd med den universelt utformede parken.

– Her har kommunen virkelig fått til noe veldig bra. Det er masse for både unge, voksne og eldre her, skryter han.

STATLIG SIKRET OMRÅDE

Nettopp det var tanken bak parken som før ble brukt til alt annet enn rekreasjon. Et sagbruk holdt til der fra rundt 1916 til andre verdenskrig.

Deretter ble området brukt til lagring av tømmer. Slik var det til godt utpå 1990-tallet.

– I 2013 ble det inngått avtale om kjøp av det som da var et forlatt industriområde. Området ble overdratt fra Norske Skog til Ringsaker kommune, men betalt av Direktoratet for naturforvaltning og Statens vegvesen. Dette var oppstarten for planene til det som senere skulle bli Mjøsparken, forteller byutvikler Monica Østenheden i Ringsaker kommune.

VIKTIG GREP

Ringsaker hadde lenge ønsket å åpne området for publikum og knytte Brumunddal tettere til

FAST OPPLEGG: Hver tirsdag møtes en gjeng til petanque-dyst på banen som er anlagt i parken. Her kaster Jan Håvard Smedby seg ut i kampen.

Mjøsa. Planlegging og utvikling skjedde i samarbeid med en lang rekke aktører, blant annet gjennom medvirkningsprosesser med innbyggere, lag og foreninger og ulike aldersgrupper.

– Det har hele tiden vært jobbet etter en helhetlig plan, der Mjøsparken har vært et avgjørende grep for å bygge attraktivitet og tilskynde vekst. Området er planlagt og utviklet som en del av en helhet, i tett samspill med andre store prosjekter, forklarer byutvikleren og nevner boligutvikling, kontorarbeidsplasser, Mjostårnet, hotell, utvidet båthavn, utbygging av firefelts E6, integrert rasteplass – og det nyåpnede amfiet som er bygget som støyskjerm ut mot E6.

LYSER OPP: Alle gangveier er opplyst. Gress, kantstein og asfalt skaper kontraster som gjør orienteringen enklere.

1) SANSEHAGE: Velduftende sansehager med trillevennlig dekke.

2) MANGE DOER: Parken rommer tre toalettbygg, i tillegg er det et utenfor selve parkområdet.

3) KONTAKTLØS ÅPNING: Her trengs ingen trykking, det er bare å føre hånden over, så åpnes do-døren.

4) FOR SYKKEL OG BRETT: Et stort område er satt av til moro på sykkel og brett.

→ **KOBLER BY OG VANN**

– Brumunddal er blitt en attraktiv by de senere årene, ikke minst fordi en har klart å binde bykjernen sammen med vannet. Koblingen gjøres gjennom en elvepromenade og turvei langs elva Brumunddal med ulike natur- og kulturopplevelser. I tillegg er det bygget sykkelvei med fortau langs veinettet – begge forbindelseslinjer med mål om at flere skal gå eller sykle, fremhever Monica Østenheden.

Tre år etter åpningen er den åtte mål store parken for lengst blitt et attraktivt turmål og rekreasjonsområde.

– På varme sommerdager kan flere hundre være innom. De fleste er nok fra nærområdet, men det kommer folk fra et stort omland, forteller byplanleggeren om prosjektet som har kostet kommunen 161 millioner kroner.

– Ambisjonen er nå å utvikle Mjøsparken til det mest attraktive og samtidig bynære opparbeidede friområdet i Innlandet, der det er aktiviteter og opplevelser for alle og til alle årstider. Mjøsparken skal være en magnet – stedet folk stopper ved langs E6, Ringsakers X-faktor. ●

Monica Olsen Østenheden,
byplanlegger i Ringsaker
kommune
(Foto: Ringsaker kommune)

Løsningene:

- Tre toalettbygg i selve parken, alle med HC-toalett (sensor åpner døren)
- Skøytebane
- Sparkesykkel- og skateanlegg
- Basketballbane
- Bordtennisbord
- Lekepark med mini-zipline, sand- og vannlek og klatrestativer
- Badestrand med universelt utformet badebenge
- Sansehage
- Minigolf
- Petanquebaner
- Sandvolleyballbane
- Grillplasser
- Historiske kulturminner
- Skibladnerbrygge
- Seks HC-parkeringsplasser
- Konsertamfi
- Ladestasjon for el-sykler
- Mange benker med armlener
- Solsenger
- Hundepark

Dette kunne vi gjort annerledes:

– I et så stort prosjekt møter man alltid på utfordringer og må gjøre justeringer underveis. Det meste har likevel i stor grad blitt slik man skisserte i de tidlige planene, og vi er godt fornøyde med hvordan Mjøsparken er blitt. Samtidig jobber vi med å utvikle Mjøsparken videre, slik at den hvert år skal oppleves som et enda bedre tilbud for de som bor her, de som besøker oss og de som jobber her, sier byutvikler Monica Østenheden i Ringsaker kommune.

Fra øde plass til livlig oase

Da Anne Kristensen (94) flyttet inn i blokka for flere tiår siden, hadde hun utsikt til en asfaltert, øde ballplass. I 2019 ble området forvandlet til en oase.

– Kom da, Daja!

Anne lokker den svarte katten ut på tur ved Ella Hvals plass utenfor 1970-talls blokken i Oslo. Blokken rommer 145 omsorgsleiligheter. Rett ved siden av ligger frivillighetssentralen.

Hit flyttet Anne i 1993, sammen med mannen sin.

– Han fikk et halvt år her, han. Ja, sånn ble det, sier hun.

Med på turen er også Annes venn, Harald Øyen (81), som har bodd i blokka i syv år.

– Jeg kaller`n bare for unggutten, ler Anne.

STO UBRUKT

Parken er omkranset av flere blokker, rett i nærheten ligger Nordpolen skole og to barnehager. Et steinkast unna er Sandaker senter.

– En gang, da Sandaker videregående skole holdt til der hvor Nordpolen skole er nå, var det nok en mening med plassen. Da ble den brukt til gym. Men i mange, mange år har den ligget nærmest helt øde, sier Mads B. Nakkerud.

Han er park- og nærmiljøkonsulent i Avdeling for kultur, nærmiljø og byutvikling i Oslo kommune, Bydel Sagene.

Plassen rommet både basket- og håndballbane.

– Belagt med asfalt som var så grov at man knapt våget spille. Siden banen sto ubrukt, ble den gjerne benyttet til parkeringsplass. Det gjorde det utrygt å ferdes der. Dessuten var det tjukt med beplantning: Hekk i tre bredder, og mye lavere trekroner. Det ga et veldig lukket, ukoselig sted hvor folk hang etter mørkets frembrudd, rekonstruerer Mads.

OVERSIKTLIG

Oppgraderingen innebar fjerning av hekker, og Bymiljøetaten trimmet trærne, hevet kronene, så det ble oversiktlig og trygt.

Utformingen av parken ble til i tett samarbeid mellom beboere i den kommunale høyblokka, borettslaget, frivilligsentralen, barnehagene, skolen – og ulike enheter i Oslo kommune.

– Sterk brukerinvolvering er helt essensielt, samstemmer Mads B. Nakkerud og Jan Tore Lindskog.

Sistnevnte er spesialkonsulent i utbyggingsavdelingen i Omsorgsbygg Oslo KF. Gjennom ham ble fokuset på universell utforming ivaretatt.

– Å ha det fokuset handler mye om overføring av kompetanse, fastslår Jan Tore Lindskog.

– I blokken bor det mange med kognitiv svikt. Derfor er det blant annet viktig at det er enkelt

SPRETTEN: – Hvis jeg ikke ser henne på kvelden, går jeg bare og legger meg. Men jeg sjekker hver kveld, sier Anne om katten Daja. Her har de inntatt den nye benken. Tidligere var parken mørk, og uoversiktlig, nå er den lys og trivelig. Og på dette underlaget er det ikke noe problem å gå med rullator.

TRIO: Anne, Harald, og katten Daja. Anne går på stien som er tilpasset rullatorbredde. Selve rullatorløypa er rundt hundre meter. I bakgrunnen er blokken hvor de begge bor.

TRÅKKER TIL: Jan Tore Lindskog og Mads B. Nakkerud trækker til i parken som inviterer små og store til ulike aktiviteter. Et lite område er avsatt til skøytebane, og en gammel labyrint laget av runde steiner er oppgradert.

→ å orientere seg, og at man starter og slutter på samme sted, eksemplifiserer Lindskog.

Prosjektet kostet ca. 5,2 millioner, og var et spleiselag mellom omsorgsbygg, torg- og møteplassordningen, bymiljøetatens sykkelprosjekt, og spillemidler.

STORFORNØYD

Merete Eide, som jobber med dagaktiviteter for eldre og personer med demens, sparer ikke på god-ordene når hun beskriver resultatet:

– Helt fantastisk! Både for de som bor her og vi som jobber her.

Å komme seg ut gir dagene mening, sier Merete, og fire år etter åpningen forteller hun om bruken av parken:

– I parken stiller vi bedene, har dugnader med kaffe og vaffelsteking ute. Vi har arrangert små og store konserter, rebusløp, grilling, vi

koker kaffe på bålpanne, har sangstunder med gitarspill, og trimøkter, for å nevne noe.

MØTESTED

Gjennom parken er det også etablert en sti på skrå. Tidligere måtte folk gå rundt, nå skaper stien liv i nabolaget. Dessuten inviterer apparatene til aktivitet.

– Parken blir brukt av Nordpolen skole og de to barnehagene som ligger i nærheten. De som bor i nabolaget bruker også parken. Dette gjør at det blir et naturlig møtepunkt mellom generasjonene, forteller Merete.

At noen bruker parken mer aktivt enn andre, er hun ikke så opptatt av.

– Så lenge du er til stede, er du en del av det som foregår. Det er som å være på fotballkamp, du trenger ikke være på banen for å synes det er gøy.

Anne er allerede en av parkens flittige brukere,

VIKTIG STØTTESPILLER: – Anne er min høyre hånd, sier Merete Eide som jobber med dagaktiviteter for eldre og personer med demens.

og en ressurs på frivillighetssentralen.
– Du er min høyre hånd, fastslår Merete.

UT HVER KVELD

Anne viser rundt i parken. Katten Daja følger med. Hver kveld stikker Anne ut for å se etter henne, og stikke til henne en godbit.

– Hun er ikke så glad i laks, sier Anne, og forteller at mange spør henne hvordan det går.
– Da sier jeg: Det går til det butrer, det er ikke annet å gjøre, men jeg har ikke tenkt å gi meg ennå.

Hun og Harald tar gjerne en tur på hans sykkel. Da sitter hun foran i sykkelvognen. Men til sommeren blir rollene byttet om.

– Jeg har fått meg skuter, den skal jeg kjøre, og da er det Harald sin tur til å sitte på. Vi kan jo ikke sitte inne. Det er viktig å komme seg ut av døra, se på naturen, sier Anne, og konkluderer:

– Da kjenner jeg at jeg lever et morsomt liv. ●

Halmat Sarzali,
parkforvalter
i Bydel Sagene

Løsningene:

- Gangstier
- Sykkelpbane
- Torg
- Petanquebane
- Portaler som fører inn til grøntområdet
- Sykkelparkering/bod
- Ulike trimapparater
- Nedfelte trampoliner
- Sykkelstasjon med div. verktøy
- Utekjøkken
- Blomsterkasser
- Labyrint av runde steiner
- Plass for skøytebane

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Alt i alt er det ikke gjort noen store blunderer. Brukerne er opptatt av at plassen blir godt vedlikeholdt og ønsker seg mer lagringsplass og benker med ryggstøtte, sier kulturkonsulent i Oslo kommune. Andreas Fættten og parkforvalter i Bydel Sagene, Halmat Sarzali.

Artikkelen ble publisert første gang i 2020, i KS-magasinet «Ingen aldersgrense». Dette er en revidert utgave. Anne døde våren 2022. Mads B. Nakkerud er pensjonert.

1

Kvernalands nye hjerte

Stemmendammen ga vann til smia. Smia ble til plogfabrikk. Fabrikken ble stedets hjørnestensbedrift. Og for noen år siden fikk dette området et nytt hjerte: Stemmenparken.

Fabrikken er fortsatt en viktig arbeidsplass, området har vokst seg stadig større, og i 2016 fikk det altså sitt knutepunkt, Stemmenparken.

– Universell utforming var en selvfølge i arbeidet med parken. Når du har med det perspektivet fra starten av, blir det ikke fordyrende, mener Anne Reidun Garpestad, rådgiver i Time kommune.

– På 1990-tallet var det nok at folk kom seg inn eller ut, men i dag er universell utforming så mye mer. Det dreier seg om at alle kan delta, fortsetter Garpestad.

Stemmenparkens mange finesser kan nytes av alle, ung eller gammel, funksjonshemmet

eller funksjonsfrisk: Asfalterte gangveier leder til en universelt tilrettelagt grill- og bade plass ved dammen, det er skaterampe og lekeapparater, sandvolleyballbane og treningsområde.

– Vi har lagt til rette for at alle kan være aktive i parken, det har stor folkehelseverdi, sier Garpestad, og utdyper:

– Stemmenparken er tilrettelagt for universell utforming, med asfalterte turstier, baderampe, mange sittebenker.

Parken er et nærfriluftsområde for innbyggerne i kommunen, og spesielt for de som bor på Kvernaland. I nær tilknytning til Stemmen park er det etablert et borettslag, der

1) FLITTIG BRUKT:

Turområdet er flittig brukt av både borettslaget og omsorgssenteret som ligger like ved parken.

2) KNOTEPUNKT: Det bygges mye på alle kanter av Stemmenparken på Kvernaland, som fungerer både som utfluktsmål og snarvei mellom boligområder og servicetilbud. På bildene ser vi unge voksne fra Bryne dagsenter på utflukt.

det bor flere med funksjonsnedsettelse. Bade-rampen er i bruk om sommeren. Turområdet er flittig brukt av både borettslaget og omsorgs-senteret som ligger like ved. Det flotte er at dette er et område som er mye brukt både av barn, ungdom og voksne og eldre, med og uten behov for tilrettelegging. Det er en gapahuk i regi av speidergruppa i området som har tilført parken nye bruksmuligheter, og som alle kan bruke, forteller Garpestad.

I samarbeid med blant annet pensjonistforeningen, har kommunen plassert ut flere sittebenker i området. Området har vokst med tiden, fått en ekstra sløyfe og bedre underlag.

Den opprinnelige bekken er hentet frem i lyset, og sildrer vakkert under en steinbro. For alle som bor i leiligheter i nærheten, blir parken som en utvidet hage.

– Mange liker å være der det er andre mennesker. Å legge til rette for sosiale møteplasser er også en del av ideen om et universelt utformet samfunn, påpeker Garpestad. ●

Anne Reidun Garpestad, rådgiver i Time kommune

Løsningene:

- Asfalterte gangveier
- Grillplass
- Badeplass med baderampe
- Mange sittebenker
- Skaterampe
- Lekeapparater
- Sandvolleyballbane
- Treningsområde.
- Kanoer klare til bruk på vannet
- Merket nærtur gjennom parken

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Ingenting

TIL MYE: Det er både ballbinge, sandvolleyballbane og flere sandkasser i Dalen. Her er det tilrettelagt for aktivitet for mennesker i alle aldre og for alle funksjonsnivåer. (Foto: Glen Musk)

Én ungdomsidé ble flerbrukspark for alle

Egentlig skulle Dalen aktivitetspark være en ungdomspark, men ungdommen ville inkludere alle. Resultatet er en innholdsrik park utenom det vanlige, med noe å finne på for alle og enhver.

Vi går langs veien fra kjøpesenteret i Saupstad, midt i et tettbygd boligområde i bydelen som har vært gjennom et omfattende områdeløft siden 2013. Inn en gangvei og rundt en sving blir vi møtt av et stort, frodig blomsterbed og en slak nedoverbakke med gatelykter som perler på en snor. Vi er i Dalen aktivitetspark, et av de tydeligste resultatene av områdeløftet.

Før var dette området en rotete og mørk blindvei. Det lå et driftsanlegg for et borettslag her og området ble oppfattet som et utrygt og lite hyggelig sted å være. Nå er det et variert og mangfoldig parkanlegg som lokalbefolkningen har et sterkt eierskap til. Ungdommene i nærområdet har nemlig vært med på å planlegge og forme parken helt fra starten. Engasjementet har gått i arv fra ungdomsråd til ungdomsråd i de årene det tok å planlegge og bygge parken som åpnet i 2020.

INKLUDERENDE UTEROM

Sigrid Gilleberg er landskapsarkitekt i Trondheim kommune og har jobbet med områdeløftet på Saupstad-Kolstad.

– Vi har satset mye på at uterommene skal være inkluderende og gode møtesteder for bydelens innbyggere. Vi ser at det gir god sosial bærekraft, sier hun.

Hun forteller at det som først var planlagt som en ungdomspark, til slutt ble en park for alle.

– Ungdommene ville inkludere alle, sånn at så mange som mulig kunne være i parken og ha det bra der, forklarer hun. Gilleberg forteller om en dyktig lærer som integrerte områdeløftet i undervisningen i valgfaget Demokrati i praksis. Det var en av elevene som kom opp med ideen om å jobbe for å få en ny park i bydelen. Plasse- ringen ga seg nesten selv. Det måtte bli nedi den svingete lille dalen med blindvei og driftsstasjon.

MANGE ROM FOR AKTIVITET

Etter mye jobbing og en del politisk tautrekking, ble midlene bevilget over både kommune- og

statsbudsjettet. Det konkrete arbeidet med å bygge parken kunne begynne. Det skjedde med stor grad av medvirkning fra ungdom og ungdomsrådet i bydelen. Resultatet er en park med masse innhold og god variasjon. Noe av det første man ser er et område med høye arker i limtre som skaper en god romfølelse. Asfalt og grus er byttet ut med trede- ke. Her kan man ha mange typer arrangementer og forestillinger. De enkle, bygde strukturene danner en utendørscene med strømmuttak til lyd og lys- anlegg. Det er ingen høy kant rundt scenen, alt her er trinnløst og på bakkeplan.

LEKEANLEGG FOR ALLE

I forlengelsen av sceneområdet er det en skatepark som glir over i et parkouranlegg med metallgjerder i ulike størrelser og fasonger.

EN GOD TRAPP: Sigrid Gilleberg, landskaps- arkitekt og prosjektleder i Trondheim kommune, på tur opp trappen til parkens øverste nivå. Trappen er bred og god å gå i. Den har midt- stilt håndløper i to høyder og tydelige ledende elementer. Det er benker med rygglenner underveis, og på toppen er det trebenker med armlener på begge sider

- – Alle disse tre sonene blir brukt til ulike aktiviteter avhengig av hvem som bruker dem. Anlegget er veldig fleksibelt, forteller Gilleberg.
- I enden av parken er det et lekeområde for småbarn og en bratt snarvei. Den er én av de to forbindelsene som kobler parken til gangveiene i området. Her går folk selv om det er bratt, og det er gjort tiltak for å gjøre snarveien brukbar for flere. Den er opparbeidet med grusdekke og det er satt opp håndløper og benker i topp og bunn for de som trenger å sette seg ned.
- Det er i det hele tatt lagt opp til mange steder å hvile, sitte og oppholde seg i alle deler av parken, sier landskapsarkitekten.

VARIERT INNHOLD

Hun forklarer at Saupstad-Kolstad alltid har hatt romslige uteområder, mye grønne plener og små, frodige skogholt.

– Men det har vært veldig lite innhold i grøntstrukturen. Det har vært få steder å møtes og lite

tilrettelegging for lek og aktivitet, sier hun. Ett av målene med Dalen aktivitetspark har vært å legge til rette for variert aktivitet for alle befolkningsgruppene i området. Den skal fungere for alle, uavhengig av bakgrunn, kulturell tilhørighet og funksjonsgrad. ●

Artikkelen ble første gang publisert i 2023 i KS-magasinet «Tur for alle – Universell utforming for aktive liv». Dette er en revidert utgave.

1) SAMLINGSPLASS: Midt i parken er det plassert et langbord med benker under en pergola med gjennomskinnelig tak. – Det er en kjærkommen samlingsplass for grupper av barnehagebarn eller elever som er på utflukt, forteller prosjektleder Sigrid Gulleberg. (Foto: Glen Musk) **2) VIKTIG FORBINDELSE:** Det kan kanskje se ut som en beskjeden liten sti, men det er en viktig del av transformasjonen av uteområdet. Grusveien forbinder parken med resten av det nordøstlige Saupstad. (Foto: Glen Musk)

Sigrid Gulleberg,
landskapsarkitekt og
prosjektleder i Trondheim
kommune

Løsningene:

- Park for mange ulike aktiviteter og mange soner for opphold slik at mange ulike brukere kan være i parken samtidig.
- Oppgradering av eksisterende gangveier som binder parken bedre sammen med omkringliggende gangnett.
- Langbord med benker under tak på solfylt plassering.
- Mange staudebed som tilfører farger og frodighet.
- Belysning med aktivitetsknapper som øker bruksbelysningen ved behov gir økt trykghetsfølelse og økt bruk i den mørke årstiden.
- Kunst gir parken ekstra dimensjon.

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Småbarnslekeplassen med sandkasse har fått en bortgjemt og skyggefull plassering og er lite i bruk.
- Scenen mangler tak og bakvegg, noe som gjør den mindre funksjonell enn den kunne ha vært. Det er viktig at det er lav brukerterskel på en scene.
- Flere tilrettelagte snarveier gjennom parken.

Kunst i parken

Kunst skaper opplevelser for alle. Dalen aktivitetspark er utsmykket med fire mandalaer malt på asfalten. De er tegnet av en av ungdommene som var med på medvirkningsprosessen. Erik Piroalts skulptur neanderthalerkjæresten har blikket rettet mot stjernene og sitter ved en ring steiner hvor det er plass til et imaginært leirbål. Skulpturen henger sammen med astronautapen ved inngangen til parken, begge laget som en del av Kunst i offentlig rom-programmet for Saupstad i Trondheim.

Foto: Glen Musk og Fredrik Naumann/Felix Features

Marinen marinerer trondheimsfolket i sol

Medlemmene i turlaget har gått Marinen opp og ned mange ganger. Nå trives de enda bedre i den solfylte aktivitetsparken.

GLAD TURGJENG: Turlaget fra Løkkan frivillighetsentral er begeistra for nye Marinen. Fra venstre: Signe Klette Evensen, Synnøve Ressem, Brit Rokkones, Ragnhild Aleksandra Vigen og Siri Hellen Strømsnes. Maria Lindberg (midten) og sønnen Ola Lånke Lindberg koser seg også i høstsola.

«Det er så bra med tiltak som gjør at folk får utfolde seg.»

Ragnhild Aleksandra Vigen (93)

Ragnhild Aleksandra Vigen (93) ser bort mot Elgseterbrua over Nidelva i Trondheim og peker. – Jeg gikk ofte hit etter jobb på solrike dager og la meg på plenen nedi bakken nedenfor den katolske kirka. Det var et kumløkk der, det var min faste plass, sier hun. Vi står på grusveien midt i parken Marinen ved Nidelvas bredd, et steinkast fra Nidarosdomen. I slutten av oktober 2022 ble snoren klippet for et transformert parkanlegg på det sørvendte, solrike området i Midtbyen i Trondheim, like ved Nidarosdomen og Erkebispegården.

MER FOLK

Vi møter Ragnhild Aleksandra Vigen og venninnene hennes i turgruppa fra Løkkan frivillighetssentral. De er en gjeng med imponerende aldersspenn og en felles interesse: De elsker å gå og er mye ute på tur i byen og er enige om at Marinens funksjonalitet og tilgjengelighet har gått noen gode hakk opp.

– Det er blitt mer folk her. Det er så bra med tiltak som gjør at folk får utfolde seg.

Vintersola skinner på turlaget som går

sammen bortover mot Elgseter bru. Alle er enige om at Trondheim kommune har lyktes med å skape møteplasser ute i byen. Og at Marinen er blitt et sted med flere typer folk enn før. Så forsvinner det turglade laget opp den nye trappa, mot Erkebispegården og Nidarosdomen.

HAR GITT Plass TIL FLERE

Ned den samme trappa kommer prosjektleder Jorunn Munkeby. Hun er landskapsarkitekt og jobber i avdelingen Kommunalteknikk i Trondheim kommune. Nettopp denne nye trappa i granitt var starten på transformasjonen.

– Her var det en veldig dårlig trapp som var mye avstengt og skummel å gå i. I tillegg var trappen nærmest usynlig ovenfra, noe som gjorde det vanskelig å orientere seg i området. Den nye trappen er bred og har både sidestilte og midtstilte håndløpere. Det er benker for hvile på toppen. Det er også laget en gangvei ned til det store repositet midt i trappa hvor det er mange benker. Den er slakere enn den opprinnelige og bedre for rullende brukere. Nede på selve Marinen er det svære grønne plener bort

→ mot elvebredden og en lang rekke benker. Flest til å sitte på og noen til å ligge på. Lekeplassen på mellomnivået på vei opp til Erkebispegården og Nidarosdomen er laget for barn fra tenårene og nedover. Her er det gummidekke som det er enkelt å trille på, enten man har barnevogn eller rullestol. Karusellen har plass til rullestol og en sikringsmekanisme sørger for at det er helt trygt for rullestolbrukere.

KLATREKUNST

Ved grusveien nede på flata og oppe på mellomnivået ved lekeplassen, er det langbord og benker med god atkomst for rullende. Her kan små og store sitte og spise.

– Det er grus helt inntil bordene, så det skal være enkelt å trille inntil, forteller Jorunn.

→ Kunsten i Marinen er også en viktig del av tilretteleggingen for aktivitet. Kunstner Jens Munk Clemmensen er nemlig både kunstner og klatrer. Klatresteinene han har laget til Marinen veier 12,7 tonn, og henter struktur fra de gamle steinmurene rundt omkring i parken.

– Den er laget som en båt som kommer opp av jorda med baugen. Og i og med at den er så høy og spiss så minner den jo litt om spiret på Nidarosdomen, forklarer Munkeby. ●

Artikkelen sto på trykk første gang i «Tur for alle – Universell utforming for aktive liv» (2023). Dette er en revidert utgave.

1) EN BENK I

SOLEN: Det er satt opp et betydelig antall benker langs grusveien med utsikt til Nidelva og de store plenene som er så karakteristiske for Marinen. De brede liggebenkene er et kjærkomment tilskudd på varme dager.

2) KARUSELL FOR

ALLE: Jorunn Munkeby er landskapsarkitekt i avdelingen Kommunalteknikk i Trondheim kommune. Her viser hun hvordan karusellen virker. Den er tilrettelagt for rullestolbrukere.

Jorunn Munkeby,
landskapsarkitekt i
avdelingen Kommunal-
teknikk i Trondheim
kommune

Løsningene:

- Trimpark med god tilgjengelighet i det nordøstlige hjørnet av parken.
- Toalett med 2 WC, hvor det ene er HC-WC rett ved trimparken.
- Mange benker med rygg og armlene langs grusveien.
- Brede liggebenker.
- Lekeplass med god tilgjengelighet og variert innhold for barn og ungdom.
- Benker og bord med god plass for rullestol.
- Ny stor natursteinstrapp med gode håndløpere og mange sitteplasser i øvre del.
- Ny løsning med benker rundt Olavskilden, med enkel tilkomst for rullestol.

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Kommunen er godt fornøyd med måten Marinen ble rehabilitert på og ser ikke at det er mye som skulle vært gjort annerledes. Anlegget blir hyppig brukt, noe som fører til en del slitasje på noen grasarealer, så disse stedene krever at det settes inn ekstra tiltak. Ellers kunne det kanskje ha vært satt av noen steder til sykkelparkering, sier prosjektleder Jorunn Munkeby.

For langt mellom doene

Mangelen på tilgjengelige toaletter hindrer folk i å leve livet de ønsker.

Gjennomsnittsmennesket går på do inntil åtte ganger i døgnet. Mennesker med ulike helseutfordringer går oftere. Det samme gjør gjerne eldre, barn og gravide. Sommeren 2023 la Transportøkonomisk Institutt (TØI) frem rapporten «Toalettets rolle i det offentlige rom». Den belyser betydningen av tilgjengelige toaletter – og konsekvensene når disse ikke finnes.

KRISELØSNINGER

– Manglende tilbud har store konsekvenser. Mange får ikke deltatt i samfunnet på lik linje med andre. Det er blant annet problematisk å komme seg på jobb, være med på sosiale aktiviteter og gå tur, fastslår Anja Fleten Nielsen. Hun er seniorrådgiver i TØI og står bak rapporten.

– Det viktigste funnet er at det er veldig mange som ikke kan reise fordi det ikke finnes et godt nok toalett-tilbud på transport og i det offentlige rom. Noen ser seg nødt til å flytte nærmere jobben fordi det ikke har vært tilstrekkelig toalett-tilbud på jobbreisen. Andre unngår omtrent alt av aktiviteter og slutter å besøke venner som bor for langt unna. En informant hadde levd nærmest isolert i 30 år. En av informantene er nødt til å kjøre i bobil for å komme seg til legen. Bobilen har nemlig toalett. Andre har med seg

nødtoalett i egen bil. Atter andre lar være å spise eller drikke før de skal avsted. Det kan igjen føre til at de blir dårligere, sier Fleten Nielsen.

LIKE DÅRLIG OVERALT

Utgangspunktet for arbeidet med rapporten var en henvendelse fra Mage-tarmforbundet. Det førte til en undersøkelse om hvilke barrierer denne gruppen møter innen transport og i det offentlige rom, og hvilke tiltak som trengs, forteller seniorrådgiveren.

– Ingen hadde undersøkt dette på denne måten tidligere, og det var en veldig åpen studie, forklarer hun.

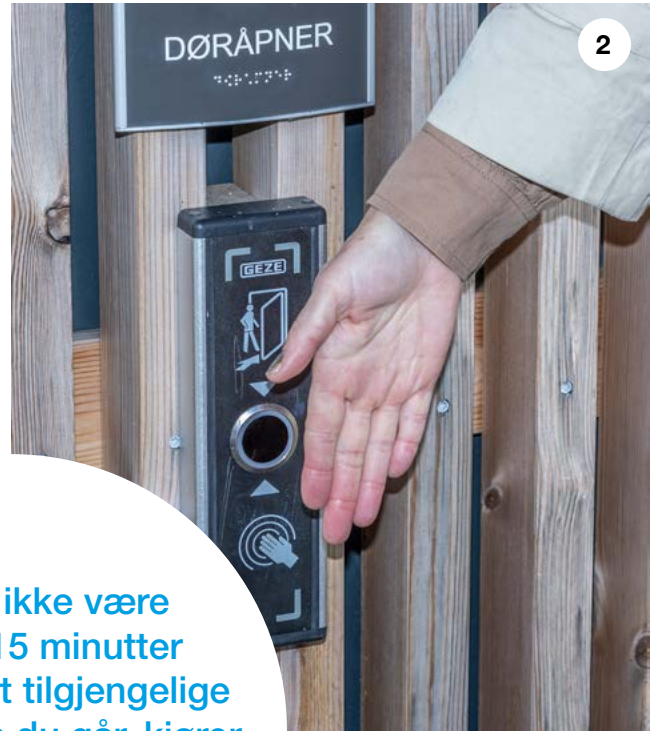
Fleten Nielsen sier at man tidligere nok har gått mer tradisjonelt til verks.

– I den grad man har belyst dette med toaletter, så har det vært med hovedfokus på universell utforming: Rullestolbrukere, blinde og til en viss grad hørselshemmede. Disse gruppene er kanskje mer synlige enn andre, det er lettere å forstå at det er problematisk, derfor har man kanskje hatt fokuset der, sier seniorrådgiveren.

VIKTIGE INFORMANTER

Ti informanter fra foreningen bidro til å belyse utfordringene.

1) SKILTING ER VIKTIG: Her fra en tursti i Stavern. **2) ENKEL ADGANG:** Det hjelper lite med HC-toalett om døren må låses opp. Denne løsningen i Mjøsparken gir kjapp adgang. **3–4) TRYGT PÅ TUR:** Å gå et sted hvor man treffer folk og det er et toalett kjennes trygt, mener Vegard Alfsen (84). Han er flittig bruker av den universelt utformede Bryggestien i Sarpsborg.

«Det bør ikke være mer enn 15 minutter mellom hvert tilgjengelige toalett, enten du går, kjører eller tar t-bane.»

Anja Fleten Nielsen

UNIVERSELT UTFORMET: Telemark har satset stort på turveier, og underveis ligger dette toalettanlegget.

VED SKJERVFSOSSEN: Toalett ved populært turområde.

→ – Vi var opptatt av å ha stor geografisk spredning og de vi intervjuet representerer ulike landsdeler: Oslo, Vestland, Rogaland, Trøndelag, Viken, Nordland, Agder og Innlandet. Vi fant ut at det er like dårlig tilbud over hele landet, sier hun.

For et godt toalett-tilbud handler om mer enn utformingen av selve toalettene og adkomsten til disse. Plassering og frekvens er også helt essensiell.

– For eksempel bør det ikke være mer enn 15 minutter mellom hvert tilgjengelige toalett, enten du går, kjører eller tar t-bane. Alle doene må være godt skiltet og opplyst, tilgjengelige hele døgnet, hele året, være gratis, og ikke ha noen form for kodeløsning. For mange haster det veldig med å komme seg på do, det nytter ikke å fomme med en kode eller kort, eller vente i kø, påpeker hun.

TRENGER PRIVATLIV

I tillegg gjelder det at doene gir rom for personlig stell, for eksempel ved skifte av stomi.

– Det betyr lukkede rom med egen vask frem-

for båser med vask utenfor. Rommene må være tilbaketrukket, lydisolerte og selvsagt tilrettelagt for rullestol.

Flere av informantene fortalte at de har fått kjeft fordi de brukte HC-toaletter, da deres funksjonsnedsettelse ikke er synlige.

Medlemmene i Mage-tarmforbundet har kort som viser at de har ekstra behov for toalett. Dette kan brukes for å vise personell at de behøver å låne toalett, eller til andre kunder i køen.

– Men det er jo mange flere grupper som kan ha behov for et HC-toalett, så egentlig burde det være et offentlig kort som man kan få utdelt hos eksempelvis lege.

IKKE KRAV OM HYPPIGHET

Lovverket legger føringer på hvordan toaletter skal være.

– For eksempel at minst ett skal være tilrettelagt for HC når man bygger et anlegg. Men det står ikke at man må bygge, poengterer hun.

Seniorrådgiveren i TØI lurer på hvorfor toalett-tilbudet i Norge er så dårlig.

I FARTA: Doer rett ved tursti langs kysten i Stavern.

FLERE ANLEGG: På Langøyene utenfor Oslo er det flere nye toalettanlegg.

– Man kan sikkert skylde på økonomien. Men det finnes mange eksempler fra andre land hvor de har løst det. I London har alle toalettene på togstasjonene vært gratis siden 2019. På Waterloo passerer 94 millioner passasjerer i året. I Paris er det ca. ti minutters gange mellom hvert toalett. Det gjør det mye enklere å ta seg rundt. Og en av informantene hadde vært i Japan, hvor det alltid var rikelig med toaletter på turområder. Hvis vi vil at folk skal kunne delta så lenge som mulig i samfunnet og at samfunnet skal være for alle, ja, så må det legges til rette for det, konkluderer seniorrådgiver Anja Fleten Nielsen. ●

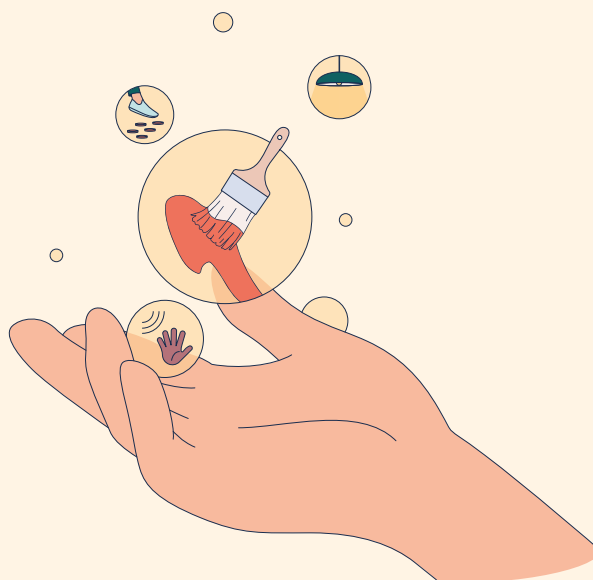

DO MED UTSIKT: Do på Sognefjellet med utsikt blant annet mot Hurrungane.

«Manglende tilbud har store konsekvenser. Mange får ikke deltatt i samfunnet på lik linje med andre.»

Anja Fleten Nielsen

Slik definerer vi universell utforming i Norge

I Norge baserer vi forståelsen av universell utforming på en amerikansk definisjon og syv prinsipper fra 1997.

Prinsippene ble utviklet av en gruppe arkitekter, produktdesignere, ingeniører og miljødesignere tilknyttet Centre for Universal Design ved North Carolina State University i USA. Arbeidet ble ledet av Ron Mace, som på 1980-tallet formulerte begrepet «universal design».

Den amerikanske arkitekten var selv rullestolbruker. Ideen om universell utforming vokste ut av en frustrasjon over begreper som «barrier free» (uten hindre) og «accessibility» (tilgjengelighet). Han mente de var stigmatiserende, fordi de ble oppfattet som spesielle løsninger for personer med nedsatt funksjonsevne. Løsninger som eksponerte handikap og annerledeshet fremfor å integrere og fremheve de som er felles menneskelig.

Mace ønsket å introdusere et designbegrep og en designstrategi som opphevet skillet

mellom «dem» og «oss», som tok høyde for det menneskelige mangfold og endringer i livstidsperspektiv. Universell utforming skal ifølge Mace gjøre produkter og omgivelser brukervennlige for alle i størst mulig utstrekning, uten behov for tilpasning.

Norske lover og forskrifter definerer konkrete krav til universell utforming i Norge – tuftet på disse prinsippene. Men prinsippene er i seg selv nyttige rettesnorer for alle som jobber med utforming.

Utforming av produkter og omgivelser som kan brukes av alle mennesker, i så stor grad som mulig, uten behov for tilpasning eller spesiell utforming.

Syv prinsipper for universell utforming

1

LIKE MULIGHETER FOR BRUK

Utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter.

.....

2

FLEKSIBEL I BRUK

Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter.

.....

3

ENKEL OG INTUITIV I BRUK

Utformingen skal være lett å forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.

.....

4

FORSTÅELIG INFORMASJON

Utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter.

.....

5

TOLERANSE FOR FEIL

Utformingen skal minimalisere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimalisere utilsiktede handlinger.

.....

6

LAV FYSISK ANSTRENGELSE

Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær.

.....

7

STØRRELSE OG Plass FOR TILGANG OG BRUK

Hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, kroppstilling eller mobilitet.

Postadresse:
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse:
Haakon VIIs gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no

www.ks.no